

Bogusław Fiedor

ORCID: 0000-0002-6464-2577

boguslaw.fiedor@ue.wroc.pl

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Marian Gorynia

ORCID: 0000-0002-7633-8249

m.gorynia@ue.poznan.pl

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

<https://doi.org/10.26366/PTE.ZG.2021.200>

Open Access CC BY 4.0



Cytowanie: Fiedor, B., Gorynia, M. (2021). Sport jako przedmiot zainteresowania nauk ekonomicznych – wybrane aspekty. *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, 15, s. 5-18. DOI: 10.26366/PTE.ZG.2021.200.

Sport jako przedmiot zainteresowania nauk ekonomicznych¹ – wybrane aspekty

Abstrakt

Artykuł jest próbą wstępnej identyfikacji głównych obszarów i aspektów zainteresowania sportem w naukach ekonomicznych, łącznie ze wskazaniem, jakie znajduje to odbicie w systemie rachunków narodowych. Autorzy rozpoczynają analizę od ujęcia mikroekonomicznego, zwracając przy tym uwagę na dystynkcję: sport jako hobby oraz sport jako zawód oraz znaczenie obu tych form aktywności sportowej z punktu widzenia poprawy jakości życia oraz wzrostu dobrobytu (dobrostanu). Wskazują też na czynniki, które we współczesnych gospodarkach i społeczeństwach zwiększają rolę sportu i kultury fizycznej w rozwoju społeczno-gospodarczym. Zwracają także uwagę na rosnący zakres współzależności zachodzących współcześnie między sportem hobbistycznym (amatorskim) a zawodowym. Podkreślają, że zainteresowania sportem z punktu widzenia ekonomii sportu i zarządzania sportem zawsze – zwłaszcza w przypadku współczesnego sportu wyczynowego – łączy się z wiedzą finansową.

W drugiej części artykułu podjęto próbę konceptualnego wyodrębnienia sektora sportu jako części gospodarki. Autorzy identyfikują przy tym szersze i węższe ujęcia pomiaru statystycznego tego sektora w systemie rachunków narodowych. Przedstawiają też – w oparciu o literaturę przedmiotu – szacunki wielkości sektora sportu w krajach EU-27 z punktu widzenia udziału w wartości dodanej brutto, udziału w zatrudnieniu oraz zależności międzysektorowych (efekty mnożnikowe sportu). Szacunki te stanowią też ogólną podstawę dla rekomendacji dotyczących wykorzystania aktywności sportowych dla wspierania rozwoju gospodarczego.

Słowa kluczowe: nauki ekonomiczne, sport amatorski (sport jako hobby), sport zawodowy, rozwój społeczno-gospodarczy, sektor sportu w gospodarce, ekonomia sportu, zarządzanie sportem.

¹ W polskiej klasyfikacji działalności naukowej dziedzina nauk ekonomicznych przestała formalnie istnieć od 1 października 2018 roku. Nieformalnie można jednak przyjąć, że grupa dyscyplin wyróżnionych obecnie w klasyfikacji dyscyplin w dziedzinie nauk społecznych stanowi umowną subdziedzinę nauk społecznych, która w przybliżeniu odpowiada dawnej dziedzinie nauk ekonomicznych. Quasi-subdziedzina nauk ekonomicznych obejmuje w zaproponowanym tutaj ujęciu następujące dyscypliny: ekonomia i finanse, nauki o zarządzaniu i jakości oraz geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna (por.: Banaszyk, Deszczyński, Gorynia i Malaga, 2021; Fiedor i Gorynia, 2020; Gorynia, 2021; Gorynia i Fiedor, 2020).

Sport as the subject of interest of economic sciences – selected aspects

Abstract

The paper is an attempt at preliminary identification of main areas and aspects of interest in sport in economic sciences, along with indication of how it is expressed in the system of national accounts. The authors start their analysis with a microeconomic approach within which they pay attention to the distinction between sports as a hobby and sports as a profession and the significance of those two forms of sport activity from the standpoint of the increase in life quality and welfare (well-being). They also indicate factors which increase the role of sports and physical education in socio-economic development in contemporary economies and societies. The authors pay also attention to growing interdependencies taking contemporarily place between doing sports as a hobby (amateur sports) and professional sports. Furthermore, they emphasize that interest in sport from the perspective of economics of sport and sports management is ever (and in the case of contemporary professional sports in particular) connected with the financial knowledge.

In the second part of the paper, an attempt at conceptual recognition of sport sector as a part of the national economy has been undertaken. In this attempt, the authors identify a narrow and a broader concept of statistical measurement of this sector in the national accounts system. Based on the subject literature, they present estimates of the size of sport sector in the EU-27 countries from the point of view of gross value added (GDP), share in total employment and inter-sectoral relationships (multiplier effects of sport sector). Those estimates form the basis for recommendations concerning the use of sport activities for supporting the economic development.

Keywords: economic sciences, amateur sports (sport as a hobby), professional sports, socio-economic development, sport sector in the economy, economics of sport, sports management.

JEL: A 11, I 80, I 83, O 12

Wstęp

Niniejsze opracowanie ma charakter wstępny i eksploracyjny. Jest to artykuł koncepcyjno-teoretyczny, oparty na istniejącej literaturze przedmiotu. Jego celem jest odpowiedź na pytanie, jakie są główne obszary i aspekty zainteresowania sportem w naukach ekonomicznych oraz jakie to znajduje odbicie w systemie rachunków narodowych. Ponadto zostanie podjęta próba zarysowania ogólnych rekomendacji dla polityki gospodarczej wynikających z przeprowadzonych rozważań. Jeśli chodzi o diagnozę usytuowania problematyki sportu w naukach ekonomicznych, to główną metodą wykorzystaną przy przygotowaniu opracowania była metoda krytycznej analizy literatury przedmiotu. Dodatkowo w warstwie normatywnej, wartościującej w oparciu o wykorzystanie metodyki badań jakościowych bazujących na predykcji, prognozowaniu oraz wnioskowaniu zbudowano zestaw zaleceń dla polityki gospodarczej. Strukturę opracowania podporządkowano realizacji przyjętych celów. Wyróżniono w niej oprócz wstępu i zakończenia dwa rozdziały, a mianowicie rozdział poświęcony podstawowym aspektom i poziomom ujęcia sportu w naukach ekonomicznych

oraz rozdział skupiający uwagę na problemach definiowania sportu z ekonomicznego punktu widzenia i ich uwzględnienia w rachunkach narodowych. W zakończeniu sformułowano kilka spostrzeżeń zebranych na podstawie przeprowadzonych rozważań.

1. Aspekty i poziomy analizy sportu w naukach ekonomicznych

Bliższe przyjrzenie się sportowi jako przedmiotowi zainteresowania nauk ekonomicznych wymaga dokonania dwóch istotnych rozróżnień. Po pierwsze, są to aspekty związane z charakterem aktywności sportowej. Po drugie, chodzi o poziomy analizy², na których mogą być prowadzone badania naukowe dotyczące sportu.

Wydaje się, że wygodne jest przyjęcie na początku mikroekonomicznego punktu widzenia, aby w dalszych krokach przejść do wyższych poziomów analizy. Z mikroekonomicznego punktu widzenia należy rozróżnić uprawianie sportu jako hobby oraz sport jako zawód. W tym pierwszym znaczeniu należy zauważyć, że z jednej strony uprawianie sportu jest jedną z wielu ludzkich potrzeb, której zaspokojenie wymaga zazwyczaj poniesienia pewnych nakładów inwestycyjnych (np. miejsca do uprawiania sportu, sprzęt sportowy), a z drugiej strony związane jest z ponoszeniem jakichś bieżących wydatków (m.in. obuwie i odzież, specjalne diety). Jednak nawet takie uprawianie sportu ma silne aspekty gospodarcze w związku z tym, że coraz częściej sport uprawiany hobbystycznie również wymaga zaawansowanej infrastruktury, której tworzenie i eksploatacja odbywa się w formie podejmowanych przedsięwzięć gospodarczych.

Ujęcie sportu jako hobby to oczywiście pewien skrót myślowy, zabieg heurystyczny mający uwypuklić znaczenie dychotomicznego rozróżnienia aktywności sportowej jako formy spędzania czasu wolnego (*leisure* w języku ang.) od sportu jako pracy czy zawodowej działalności zarobkowej. Sport w tym pierwszym rozumieniu wiąże się z wieloma innymi sferami aktywności społecznej, w tym przede wszystkim turystyką, rekreacją i ochroną zdrowia, edukacją (formalną i nieformalną) oraz kulturą i sztuką. Między tymi sferami istnieje oczywiście wiele złożonych interakcji. Przykładowo tylko można tu podać takie spośród nich, jak:

- aktywność turystyczna, w tym zwłaszcza uprawiana na poziomie kwalifikowanym czy wyczynowym, może *de facto* stawać się rodzajem hobbystycznie czy amatorsko uprawianego sportu. Przykładem mogą być tutaj wszelkiego rodzaju rajdy turystyczne,

² Jeśli chodzi o możliwe poziomy analizy w naukach ekonomicznych, to w niniejszym opracowaniu odwołano się do następujących prac: (Gorynia, 1993a, 1993b, 1995).

biegi na orientację i biegi przełajowe, biegi górskie, rajdy kajakowe, turystyka wspinaczkowa (skałkowa), różne formy turystyki kolarskiej, kajakarstwo czy inne rodzaje turystyki wodnej. Trzeba też wspomnieć o masowo wręcz uprawianej w wielu krajach, w tym w Polsce, aktywności ruchowo-sportowej i fizycznej związanej z usługami typu np. *fitness, wellness*;

- amatorsko czy hobbystycznie uprawiana działalność sportowa jest często zalecaną w procedurach medycznych formą rehabilitacji czy usprawniania pacjentów po ciężkich schorzeniach ortopedycznych, kardiologicznych, neurologicznych i innych. Amatorsko uprawiany sport jest powszechnie rekomendowaną we współczesnej medycynie aktywnością nie tylko terapeutyczną, ale i profilaktyczną, czy prewencyjną w kontekście wielu chorób tak o charakterze zawodowym, jak i ogólnocywilizacyjnym. Zawsze była głęboko prawdziwa, a w kontekście upowszechniania się wskutek współczesnego postępu technologicznego zawodów i aktywności minimalizujących ruch i wysiłek fizyczny zyskuje dodatkowo na aktualności, rzymska maksyma, że ruch jest lekarstwem na wiele chorób, lecz żadne lekarstwo nie zastąpi ruchu;
- hobbystycznie czy amatorsko uprawiany sport może odgrywać istotną rolę w procesie edukacji, formalnej i – w jeszcze większym stopniu – nieformalnej, kształtując takie ważne wartości i wzorce zachowań, jak: szacunek dla rywali i konkurentów, umiejętność łączenia współzawodnictwa i współpracy, empatia, etos uczciwej pracy czy – zwłaszcza w przypadku sportów uprawianych na otwartych przestrzeniach – poszanowanie dóbr przyrody. Są to wartości i postawy bardzo ważne także bezpośrednio w wymiarze ekonomicznym, gdyż sprzyjają wzbogacaniu egzystencjalnych i behawioralnych podstaw gospodarowania, odchodzeniu od czysto utylitarystycznej i hedonistycznej koncepcji *homo oeconomicus*, czy też jej wzbogacania poprzez uwzględnianie różnych społecznych i aksjologicznych uwarunkowań i kontekstów wyborów i decyzji ekonomicznych. Wymieńmy tylko w tym kontekście takie koncepcje jak *homo altruistic, homo empaticus, homo sociologicus* czy *homo sustinens*³.

Podsumowując powyższy wątek rozumowania, można stwierdzić, że sport jako hobby czy w szerszym ujęciu sport amatorski, w tym zwłaszcza o charakterze rekreacyjnym z jednej strony, masowym zaś z drugiej, sprzyja – choć na ogół w sposób trudno mierzalny w kategoriach monetarnych – podnoszeniu jakości czasu wolnego, a więc i w ogóle jakości życia. Tworzy przesłanki dla wzrostu realnego dobrobytu i – jeszcze bardziej – dobrostanu

³ Patrz szeroko na ten temat: (Fiedor i Ostapiuk, 2017).

obywateli. Jeżeli przekłada się to na poprawę stanu zdrowotnego ludzi i wzrostu ich skłonności i możliwości, a także okresu wykonywania pracy zawodowej, czyli – ogólnie rzecz ujmując – wzrostu ilości i jakości dostępnych zasobów pracy i kapitału ludzkiego w gospodarce – to można i należy też mówić o pozytywnym wpływie sportu ujmowanego jako hobby, czyli sportu amatorskiego, na wzrost i rozwój gospodarczy⁴.

Znaczenie tego czynnika wzrostu i rozwoju jest nie tylko duże, ale i systematycznie rosnące w gospodarkach wysokorozwiniętych, gdyż:

- po pierwsze, współczesne trendy cywilizacyjno-kulturowe i technologiczne skutkują systematycznym wzrostem budżetu czasu wolnego (*leisure*) większości pracujących, co w sposób naturalny zwiększa możliwość amatorskiego uprawiania sportu czy szeroko rozumianej kultury fizycznej, obok – oczywiście – innych aktywności typowych dla czasu wolnego, jak funkcje wychowawcze i opiekuńcze w rodzinie, edukacja, kultura, działalność społeczna, czy filantropijno-charytatywna;
- po drugie, sprzyja temu rosnąca świadomość społeczna w zakresie prozdrowotnych i socjalizacyjnych aspektów sportu jako formy i metody spędzania czasu wolnego, kształtowanie się swoistej "kultury sportu" (niekiedy używa się nawet pojęcia „pandemii sportu”);
- po trzecie wreszcie, a dotyczy to zwłaszcza grup i warstw zamożniejszych, uprawianie sportu jest często postrzegane w ten sam sposób jako konsumpcja tak zwanych dóbr pozycyjnych (mniej czy bardziej luksusowych), czyli dóbr determinujących i podnoszących status czy prestiż społeczny. Jest to mechanizm podobny do tego, który determinuje wzrost konsumpcji dóbr wysokiej kultury, czy środowiskowo-przyjazne zmiany w strukturze konsumpcji i stylach życia. W odróżnieniu od pejoratywnego w swym wydźwięku veblenowskiego efektu snoba, w tych przypadkach będzie to „snobizm pozytywny”, czyli skutkujący indukowaniem generalnie pozytywnych czy wręcz pożądanых (chodzi zwłaszcza o wzrost poziomu zdrowotności) efektów społecznych.

Funkcjonowanie sportu jako wykonywanego zawodu także wiąże się zarówno z nakładami inwestycyjnymi, jak i z bieżącym finansowaniem. O ile uprawianie sportu jako hobby jest równoznaczne po stronie kosztów z wymienionymi nakładami oraz z satysfakcją i zadowoleniem osoby sport uprawiającej, o tyle w wypadku sportu zawodowego efekt jest bardziej złożony. Profesjonalny sportowiec ponosi określone wydatki, ale też osiąga określone

⁴ Istnieje już na ten temat bardzo obszerna literatura przedmiotu. Patrz np. przeglądowy artykuł: (Cope i Parnell, 2015).

przychody z tytułu wykonywanego zawodu. Podobnie jak w sporcie hobbystycznym potrzebna jest do tego infrastruktura, której rozmiary często osiągają niespotykane w sporcie hobbystycznym rozmiary ze względu na fakt istnienia zapotrzebowania na śledzenie imprez sportowych przez kibiców. W tym wypadku zaspokajaną potrzebą nie jest już potrzeba uprawiania sportu (niezależnie od motywacji), ale potrzeba śledzenia, oglądania, czy można by powiedzieć „konsumpcji” wydarzeń sportowych. Sport zawodowy to przede wszystkim istnienie i funkcjonowanie słynnych klubów sportowych, obiektów do uprawiania sportu, organizowanie wielkich zawodów oraz niekiedy niebotyczne zarobki wybitnych sportowców. Bardzo specyficzną, być może nieco kontrowersyjną formą konsumpcji sportu – rozwijającą się dynamicznie także w Polsce – staje się również rozwój hazardu sportowego. Rozumiemy przez to wszelkie formy „zakładów sportowych” (*sports betting*) organizowanych przez firmy bukmacherskie i innych organizatorów tego typu hazardu⁵. Obejmuje ona przede wszystkim sporty drużynowe, a w szczególności piłkę nożną, ale rozszerza się na niektóre cieszące się dużą popularnością, a z drugiej strony masowo uprawiane w wielu krajach, dyscypliny indywidualne, jak tenis i golf. Tradycyjnie, zwłaszcza w krajach anglosaskich, dotyczy to od ponad stu lat także wyścigów konnych. Niezależnie od wspomnianej kontrowersyjności firmy organizujące zakłady sportowe stały się w ostatnich kilku dekadach jednym z wiodących sponsorów sportu zawodowego w wielu krajach (także w Polsce), czy to na poziomie poszczególnych klubów, czy całych dyscyplin i reprezentacji narodowych.

Przyjmowana w opracowaniu dystynkcja sport hobbystyczny (sport amatorski) – sport zawodowy ma oczywiście bardzo uproszczony charakter. Ograniczone rozmiary i cel opracowania każą nam zwłaszcza abstrahować od rozmaitych szczegółowych problemów. Po pierwsze mamy na myśli różne poziomy i sposoby organizacji sportu amatorskiego – sport masowy i wyczynowy, sport młodzieżowy, sport „zakładowy” i akademicki, sport dla osób niepełnosprawnych i sport rehabilitacyjny, itp. Po drugie, pomijamy, że w rzeczywistości mogą występować różne formy profesjonalizacji działalności sportowej: od firm organizujących w sposób biznesowy różne eventy sportowe i rekreacyjne po działające jak klasyczne przedsiębiorstwa, w tym nawet spółki giełdowe, kluby, ligi i inne (na przykład w sferze tak zwanych sportów walki) organizacje zajmujące się na zasadach w pełni komercyjnych sportem profesjonalnym⁶. Warto jednak i należy choćby w sposób uproszczony zwrócić uwagę na kilka

⁵ Wartość legalnego rynku bukmacherskiego w Polsce przekracza 7 mld zł. Wartość globalnego rynku zakładów sportowych przekroczyła w roku 2020 poziom 200 mld USD, a zatrudnienie w sektorze wyniosło niemal 200 tys. osób (Lock, 2021).

⁶ Komercyjny sposób funkcjonowania klubów, lig czy innych komercyjnych organizacji sportowych nie wyklucza faktu ich publicznego wspierania, zwłaszcza w przypadku wysokokwalifikowanego, bardzo na ogół

ważnych wymiarów współzależności zachodzących między sportem hobbistycznym czy amatorskim a zawodowym:

- Jak pokazuje doświadczenie historyczne niemal wszystkich krajów, które osiągają znaczące sukcesy w sporcie wyczynowym, olimpijskim i pozaolimpijskim (pomijamy przypadek niektórych bogatych krajów, na przykład naftowych, „importujących” za znaczące kwoty pieniężne wybitnych sportowców indywidualnych i drużyny i naturalizujących je poprzez nadanie swego obywatelstwa), w długim okresie nie jest to możliwe bez silnego masowego ruchu sportowego o charakterze amatorskim, gdyż oznacza to istnienie mocnej „bazy selekcyjnej” dla sportu wyczynowego. Szczególnie istotną rolę w tym względzie spełnia masowy sport akademicki, a także – zwłaszcza wśród sportów zimowych – klubów i innych organizacji sportowych utrzymywanych bezpośrednio przez państwo (kluby wojskowe, policyjne, itp.) czy organy samorządu terytorialnego.
- Istnienie silnego sportu zarówno amatorskiego, jak i zawodowego, zwłaszcza jeśli mówimy o „zrównoważonym” modelu rozwoju sportu, czyli jego różnorodności pod względem dyscyplinowym, uwzględniając oczywiście naturalne ograniczenia populacyjne, organizacyjne i finansowe związane z wielkością kraju, nie jest w długim okresie możliwe bez dobrze funkcjonującego, wyposażonego w zróżnicowaną infrastrukturę, systemu kultury fizycznej i sportu powszechnie dostępnego dla dzieci i młodzieży. Chodzi z jednej strony o wszystkie poziomy edukacji: od przedszkolnej po wyższą, z drugiej zaś powszechny dostęp do publicznej infrastruktury sportowej na różnych poziomach samorządu terytorialnego, w tym na poziomie podstawowym (gmin czy ich odpowiedników) w szczególności. Oczywiście, w miarę wzrostu przeciętnej zamożności obywateli i rodzin, rosnące znaczenie z tego punktu widzenia uzyskuje – zwłaszcza w sportach zespołowych – komercyjny dostęp do urządzeń sportowych, ale także dostęp nieodpłatny (na przykład w tak zwanych akademiach piłkarskich klubów komercyjnych) oferowany dla utalentowanej sportowo młodzieży.
- Zrównoważony, a więc charakteryzujący się z jednej strony drożnymi kanałami przepływu sportowców, trenerów i pozostałych specjalistów nieodzownych we współczesnym sporcie (np. lekarze i fizjoterapeuci, prawnicy, profesjonalni menadżerzy) między sportem amatorskim i profesjonalnym, a po drugie wspomnianą już różnorodnością dyscyplinową,

drogiego, sportu wyczynowego. Dotyczy to szczególnie tych dyscyplin i sportowców, którzy mogą się przyczyniać do tak zwanej ogólnej promocji kraju poprzez zdobywanie medali i inne sukcesy osiągnięte na imprezach międzynarodowych, w tym zwłaszcza w sportach olimpijskich.

system i model rozwoju całego sektora sportu w danym kraju nie jest dziś możliwy bez aktywnego wsparcia państwa. Nie chodzi tylko o bieżące zasilanie finansowe, ale również o stałe doskonalenie systemu prawnoinstytucjonalnego (na przykład walka z niedozwolonym dopingiem, czy przeciwdziałanie nieuczciwej konkurencji w sporcie profesjonalnym), rozwój kapitałochłonnej bazy infrastrukturalnej, współpracę międzynarodową w ramach wyspecjalizowanych federacji (UEFA, FIFA, IAAF i inne) czy uniwersalnych (zwłaszcza IOC i FISU) stowarzyszeń sportowych, przy poszanowaniu wszakże ich niezależności względem rządów państw członkowskich.

Zasygnalizowane zaledwie mikroekonomiczne aspekty funkcjonowania sportu mają dodatkowo swój bardzo wymierny i silnie rozwijany aspekt zarządczy. Jak zaznaczono wcześniej uprawianie sportu zarówno na poziomie amatorskim (hobbystycznym), jak i zawodowym przeważnie wiąże się z przygotowaniem i eksploatacją odpowiedniej infrastruktury, czym po części zajmują się organizacje nastawione na osiągnięcie zysku (przedsiębiorstwa), a po części organizacje typu non-profit (na przykład stowarzyszenia sportowe). W związku z tym pojawiają się takie kategorie jak zarządzanie przedsiębiorstwami w szeroko rozumianej sferze sportowej (na przykład klubami piłkarskimi), zarządzanie ligami rozgrywkowymi, zarządzanie obiektami sportowymi czy zarządzanie imprezami sportowymi⁷.

Należy przy tym zaznaczyć, że granice pomiędzy w powyższy sposób rozumianą ekonomią sportu a zarządzaniem podmiotami i wydarzeniami związanymi ze sportem nie są wyraźne, z czego można wyprowadzić wniosek, iż z tego punktu widzenia sport jest obiektem zainteresowań zarówno ekonomii i finansów, jak i nauk o zarządzaniu i jakości. Należy przy tym zaznaczyć, że niezależnie od formalnych klasyfikacji nauki w obu dyscyplinach wyraźnie dostrzegany jest silny wątek związany z finansami. Niemożliwe jest bowiem rozpatrywanie ekonomii sportu i zarządzania sportem bez jednoczesnego uwzględnienia wątku finansowego. Dotyczy to zwłaszcza sportu zawodowego, czy – w szerszym nieco ujęciu – wyczynowego. W

⁷ Interesujące przykłady zawarte są w pracy Artura Grabowskiego (2019). W przywołanej książce poruszono wiele wątków ujętych w niniejszym opracowaniu: „W książce Autor przedstawia genezę i rozwój ekonomii sportu (jako subdziedziny ekonomii), ujmuje zagadnienie statystycznie (na licznych przykładach z rynku sportowego), ekonomiczno-społecznie, wskazuje wymiar gospodarczy oraz metodologię tworzenia sportowego PKB. Prowadzi rozważania na temat znaczenia ryzyka w działalności sportowej. Dzięki publikacji poznamy sytuację ekonomiczną profesjonalnych klubów piłkarskich zrzeszonych w Ekstraklasie oraz główne problemy i zagadnienia wpływające na sytuację w polskiej piłce nożnej. Dowiemy się o źródłach finansowania działalności klubów piłkarskich z Niemiec, kwestiach sponsoringu sportu w odniesieniu do współpracy klubów z partnerami biznesowymi na terenie Niemiec. Autor przytacza także liczne przykłady konkretnych inicjatyw i projektów dotyczących edukacji, kultury i ochrony środowiska naturalnego. W publikacji uwzględniono dostępne dane, opracowania i raporty, które pozwoliły na przedstawienie obrazu ekonomicznego sportu profesjonalnego. Zebrany materiał jest efektem wieloletniej pracy naukowo-badawczej w obszarze nauk społecznych” („Ekonomia sportu”, 2021).

sytuacji, gdy kluby, ligi i inne organizacje sportu zawodowego (na przykład federacje organizujące zawody w sportach walki) funkcjonują w bardzo różnych formach organizacyjno-własnościowych, w tym niekiedy specyficznych w relacji do „niesportowych” dziedzin działalności biznesowej – na przykład jako tak zwane sportowe spółki akcyjne w przypadku polskiej ekstraklasy piłkarskiej – oraz w sytuacji gdy w sporcie profesjonalnym przenikają się często różne formy i sektory własności (na przykład własność komunalna i prywatna), zarządzanie finansami wymaga bardzo wysokiej i specjalistycznej wiedzy.

Ta wiedza finansowa musi również obejmować dobrą znajomość funkcjonowania rynków kapitałowych, zwłaszcza w sytuacji – jak w przypadku piłkarskiej ligi Premier League w Anglii – kiedy mamy do czynienia z klubami będącymi spółkami giełdowymi. Ponadto, funkcjonowanie zarówno sportu amatorskiego, jak i zawodowego wymaga głębokiej wiedzy w zakresie możliwości pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania, a w tym rynku sponsoringu, a także umiejętności dobrego bieżącego zarządzania finansami, w sytuacji gdy w czołowych klubach piłkarskich, koszykarskich, hokejowych i innych chodzi przecież o roczne przepływy finansowe idące w setki milionów euro czy dolarów. Wreszcie, bardzo ważne są umiejętności negocjonowania kontraktów reklamowych i sponsoringowych, w tym zwłaszcza z nadawcami telewizyjnymi⁸, czy pozyskiwania znaczących środków finansowych ze sprzedaży klubowych gadżetów i akcesoriów.

Dodatkową wymagającą uwzględnienia okolicznością jest fakt postępującego umiędzynarodowienia działalności klubów i innego rodzaju organizacji sportowych⁹. Wymiar międzynarodowy prowadzenia działalności gospodarczej przez tego rodzaju jednostki dodatkowo zwiększa poziom złożoności podejmowanych przedsięwzięć, co przekłada się na większe wymagania adresowane do profesjonalnych menedżerów.

⁸ W przypadku czołowych lig profesjonalnych, jak np. Premier League czy NBA, roczna wartość tych kontraktów to kwoty wielomiliardowe. Wartość kontraktu reklamowego Sky TV dla Premier League na rok 2021 to 4,8 mld funtów.

⁹ Zagadnienie to rozwijane jest w książce Andrzeja Sznajdera (2017). W omówieniu tej książki zwrócono uwagę na następujące okoliczności: „Sport podlega profesjonalizacji i komercjalizacji. Organizacje sportowe różnego szczebla i z różnych dyscyplin sportowych realizują zarówno cele sportowe, jak i ekonomiczne, muszą więc pozyskiwać zasoby finansowe dla swego funkcjonowania. Według autora organizacje sportowe, podobnie jak przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe, podlegają procesowi internacjonalizacji, rozumianej jako zwiększanie zaangażowania w działania na rynkach zagranicznych. Zwrócił on też uwagę na zjawisko semiglobalizacji, czyli jednoczesnego przywiązania do społeczności lokalnej i rozwijania internacjonalizacji organizacji sportowych, jak pozyskiwanie z zagranicy zasobów niezbędnych do ich funkcjonowania, tj. sportowców, trenerów, menedżerów zasobów finansowych i rzeczowych, oraz działania marketingowe i sprzedażowe na rynkach zagranicznych. Książkę wzbogacają liczne analizy przypadków rozwoju działania organizacji sportowych na rynkach zagranicznych oraz internacjonalizacji przedsiębiorstw stosujących strategię powiązania ze sportem” („Sport jako biznes w czasach globalizacji”, 2021).

Wyżej wskazane rozróżnienia koncentrują uwagę na poziomie mikroekonomicznym, choć częściowo odnoszą się także już do poziomu wyższego czyli mezoekonomicznego, który można utożsamiać z wydzieleniem sektora sportowego (sportu) albo branży sportowej (sportu). Można przyjąć, że poziom mikroekonomiczny w odniesieniu do sportu obejmuje indywidualne osoby uprawiające sport, konsumentów zainteresowanych „konsumpcją” sportu w sensie kibicowania, a także poszczególne firmy i jednostkowe przedsięwzięcia (wydarzenia) sportowe. Warto odnotować, że w przypadku tej drugiej kategorii (firmy oraz przedsięwzięcia) mamy do czynienia ze zbiorami składającymi się niejednokrotnie z pokaźnych grup ludzi. Znamiona czy atrybuty mezoekonomiczne występują natomiast w odniesieniu do funkcjonowania lig rozgrywkowych, grup obejmujących sportowców przedstawicieli konkretnych dyscyplin, grup kibiców interesujących się określoną dyscypliną. Warto podkreślić, że zawody sportowe, zwłaszcza te na najwyższym poziomie, noszą zazwyczaj mieszankę znamion o charakterze mikroekonomicznym oraz mezoekonomicznym. Inny przejaw ujęcia mezoekonomicznego stanowić wreszcie mogą podmioty mikroekonomiczne sektora sportowego zagregowane na poziomie regionalnym w skali jakiegoś kraju. Mogą to być na przykład regionalne – wojewódzkie czy międzywojewódzkie – ligi rozgrywkowe, zrzeszenia i związki sportowe, czy nawet pojedyncze kluby zrzeszone w skali obejmującej region bądź dużą aglomerację. Przykładem mogą być tutaj wojewódzkie federacje sportu akademickiego czy działające w skali dużych aglomeracji tak zwane środowiskowe kluby AZS.

2. Sport – problemy definicyjne, statystyczne i efekty makroekonomiczne

Warto zaznaczyć, że jeśli pod uwagę weźmiemy łącznie wszystkie aspekty funkcjonowania sportu w gospodarce narodowej, to można zasadnie mówić o wyodrębnieniu branży (sportu) sportowej albo sektora sportowego (sportu) z całości gospodarki, tak samo jak można rozważać branżę (sektor) edukacyjną, ubezpieczeniową czy filmową. Trudnym do rozstrzygnięcia dylematem pozostaje to, czy tak rozumiany sektor sportowy powinien być uważany za byt należący do szczebla mezo, czy też kategorią makroekonomiczną. Z jednej strony można bowiem argumentować, że agregacja jakiejś płaszczyzny gospodarki (w tym wypadku sportu) na poziomie całej gospodarki narodowej daje wynik zaliczany do szczebla makro, z drugiej zaś strony zasadne jest rozpatrywanie jej jako szczególnego przypadku kategorii mezo, jako że odnosi się ona tylko do danego sektora, a nie gospodarki jako całości.

Jeśli mówimy o sporcie jako sektorze wyodrębnionym z całej gospodarki, to bliższa identyfikacja tego (jak i każdego innego) sektora wymaga jego pomiaru statystycznego w systemie rachunków narodowych (NSA). Nie jest to sprawa jednoznaczna czy prosta

w kontekście powyżej przedstawionych (a w zasadzie zasygnalizowanych tylko) problemów konceptualnych i definicyjnych. Można mówić o trzech przynajmniej poziomach statystycznego definiowania ekonomicznych aspektów sportu w ujęciu makroekonomicznym:

- (1) ujęcie wąskie: obejmie ono wszystkie aktywności, które są nakładami w sporcie, czyli wszystkie dobra i usługi niezbędne dla uprawiania sportu;
- (2) ujęcie szerokie: obejmujące wszystkie aktywności, które wymagają sportu jako nakładu, czyli wszystkie dobra i usługi, które są związane ze sportem, choć nie muszą być konieczne dla jego uprawiania, plus sport w ujęciu wąskim;
- (3) ujęcie statystyczne: sektor sportu zorganizowanego, czyli np. profesjonalne kluby sportowe, publiczne wydarzenia sportowe, funkcjonowanie organizacji zajmujących się wydarzeniami sportowymi, usługi sportowe których świadczenie jest bezpośrednio związane z funkcjonowaniem stadionów, hal sportowych, pływalni (SportsEconAustria, 2012).

Jest jasne, że szacunek makroekonomicznych efektów sportu w gospodarce narodowej będzie zależny od tego, którą z powyższych definicji sportu zastosujemy. Jest przy tym wręcz intuicyjnie oczywiste, że szacunek ten powinien dać najwyższy wynik dla ujęcia drugiego, najniższy zaś dla trzeciego. Ponadto, na wyniki tych szacunków będzie wpływać też to, czy i w jakim zakresie uwzględnimy wpływ efektów mnożnikowych działalności i aktywności sportowych. Wymaga to trudnych metodycznie i pracochłonnych studiów, polegających przede wszystkim na budowaniu tablic nakładów i wyników (*input-output analysis*) czy przepływów materiałowych i finansowych między różnymi dziedzinami aktywności sportowej, tak hobbystycznej, jak i profesjonalnej a „pozasportowymi” dziedzinami gospodarki i życia społecznego.

W celach ilustracyjnych jedynie (nie dysponując na razie wynikami badań odnoszących się do lat późniejszych, przedstawiono poniżej szacunki dokonane dla krajów EU-27 (jako całości) dla roku 2012. Można przy tym z dużym prawdopodobieństwem twierdzić, że te szacowane wielkości efektów makroekonomicznych sportu systematycznie rosną, co wynika z wielu czynników omówionych wcześniej w naszym opracowaniu.

Sport – efekty makroekonomiczne:

A. PKB/wartość dodana brutto (WDB)

- znaczące różnice w zakresie w/w efektów w zależności od sposobu ujęcia działalności sportowej: udział w WDB w ujęciu (3) wynosił 0,28%, w ujęciu (1) 1,13, w ujęciu (2) 1,76%;
- przy uwzględnieniu efektów mnożnikowych, udział w WDB EU-27 wyniósł 2,98%;

- najwyższe udziały *sport-related* WDB występują w sektorach: (i) usługi wypoczynkowe, kulturalne i sportowe, (ii) usługi edukacyjne, (iii) usługi hotelowe i gastronomiczne;
- występują duże różnice narodowe w poziomie wydatków na sport per capita; od 5-10 euro w krajach EŚW do 50-100 euro w krajach EU-15.

B. Zatrudnienie

- udział zatrudnienia w sektorze sportu w ujęciu szerokim (2) przewyższa we wszystkich krajach UE udział tego sektora w WDB: 2,12% *versus* 1,76%, co daje łącznie ok. 4,5 mln osób;
- bardzo duża koncentracja zatrudnienia w kilku krajach: Niemcy (1,15 mln, ok. 27%), UK (0,61 mln), Francja 0,41 mln. W sumie na te trzy kraje przypada niemal 50% zatrudnienia w sektorze sportu w skali EU-27.

C. Zależności międzysektorowe, wewnątrz krajowe i międzynarodowe

- najwyższe wartości mnożników (w odniesieniu do WDB) dotyczą budownictwa oraz turystyki (hotele, transport lotniczy);
- krytycznym sektorem w łańcuchu tworzenia wartości w sektorze sportu jest sektor edukacji (kształcenie kadr dla sportu), choć wartości mnożników są na ogół niskie;
- dominujący wzór „produkcji sportowej”: usługi sportowe wytwarza się głównie na rynek krajowy, odzież sportowa jest głównie importowana, w przypadku dóbr trwałego użytku używanymi w sporcie występuje specjalizacja między krajami (SportsEconAustria, 2012, s. 77–82)¹⁰.

3. Zakończenie

Na podstawie przeprowadzonych rozważań można sformułować kilka następujących wniosków:

1. Sport jest sektorem o dużym znaczeniu ekonomicznym. Jego udział w tworzeniu wartości dodanej brutto w EU-27 jest porównywalny do łącznego udziału rolnictwa, rybołówstwa i leśnictwa. Bez większego ryzyka można przy tym przyjąć, że ten udział będzie systematycznie rósł, na co wskazuje wiele czynników analizowanych czy choćby tylko wskazanych w tym opracowaniu.
2. Sport jest sektorem, którego wzrost jest relatywnie pracochłonny (pracointensywny). Syntetycznie ukazuje to fakt, że jego udział w zatrudnieniu jest większy niż udział w tworzeniu wartości dodanej brutto. Rozwój sportu może się w związku z tym

¹⁰ Odpowiednie dane dla Polski wyniosły: udział w WDB 1,17% – ujęcie wąskie – i 1,56 – ujęcie szerokie, udział w zatrudnieniu 1,57% – ujęcie wąskie – oraz 2,12% ujęcie szerokie.

- przyczyniać do aktywizowania zasobów pracy, zwłaszcza w regionach o wysokiej koncentracji aktywności sportowej turystycznej i rekreacyjno-zdrowotnej.
3. Ponieważ usługi sportowe mają cechy dóbr luksusowych, czy dóbr wyższego rzędu, wzrost zamożności w krajach o niższych dochodach będzie oznaczał wzrost popytu na te usługi. Innymi słowy, szybszy wzrost popytu na dobra sportowe w krajach o niższych dochodach można także postrzegać jako czynnik przyczyniający się do konwergencji ekonomicznej między krajami. Może to też dotyczyć konwergencji w skali regionalnej w poszczególnych krajach.
 4. Rozwój konsumpcji usług sportowych przyczynia się do rozwoju wielu innych sektorów, takich jak: turystyka, transport, ubezpieczenia, usługi zdrowotne i rehabilitacyjne, specjalistyczne produkty żywieniowe, rekreacja i zdrowie (efekty mnożnikowe rozwoju sportu). W niektórych krajach rozwijają się też bardzo specyficzne sektory usług związane ze sportem, na przykład zakłady bookmacherskie. Można też mówić o istotnym wpływie sportu na branżę usług reklamowych oraz na rynek mediów. W tym drugim przypadku chodzi zwłaszcza o specyficzną konsumpcję wydarzeń sportowych poprzez przekaz telewizyjny, w tym bardzo się upowszechniający w wielu krajach – także w Polsce – system *pre-paid-view* w przekazie obrazu z wydarzeń sportowych (w szczególności sporty walki, piłka nożna i inne sporty drużynowe).

Bibliografia

- Banaszyk, P., Deszczyński, P., Gorynia, M., i Malaga, K. (2021). Przesłanki modyfikacji wybranych koncepcji ekonomicznych na skutek pandemii COVID-19. *Gospodarka Narodowa. The Polish Journal of Economics*, 305(1), 53–86.
<https://doi.org/10.33119/GN/132485>
- Cope, E., i Parnell, D. (2015). Realising the benefits of sports and physical activity: The human capital model. *Retos*, 28, 147–154.
- Ekonomia sportu. (2021, lipiec 23). Pobrano 15 października 2021, z Księgarnia Internetowa PWN website: <https://ksiegarnia.pwn.pl/Ekonomia-sportu,812542980,p.html>
- Fiedor, B., i Gorynia, M. (2020). O silnych i słabych stronach współczesnych nauk ekonomicznych. *Ekonomista*, (2), 155–170.
- Fiedor, B., i Ostapiuk, A. (2017). Utylitaryzm versus aksjologiczne i społeczne uwarunkowania wyborów ekonomicznych. W E. Mączyńska i J. Sójka (red.), *Etyka i ekonomia. W stronę nowego paradygmatu* (s. 19–44). Warszawa: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne.

- Gorynia, M. (1993a). Delimitacja systemów gospodarczych w naukach ekonomicznych. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, (2), 65–72.
- Gorynia, M. (1993b). Poziomy analizy w naukach ekonomicznych. *Ekonomista*, (4), 501–506.
- Gorynia, M. (1995). *Teoria i polityka regulacji mezosystemów gospodarczych a transformacja postsocjalistycznej gospodarki polskiej*. Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.
- Gorynia, M. (2021). *Przedsiębiorstwo w biznesie międzynarodowym: Aspekty ekonomiczne, finansowe i menedżerskie*. Warszawa: WN PWN.
- Gorynia, M., i Fiedor, B. (2020). Współczesne nauki ekonomiczne – szanse i zagrożenia. W E. Rutkowska-Tomaszewska i W. Kwaśnicki (red.), *Ekonomia jako dyscyplina naukowa i kierunek kształcenia: Aktualne trendy i pożądane zmiany* (s. 39–62). Warszawa: Difin.
- Grabowski, A. (2019). *Ekonomia sportu: Zagadnienia metodologiczne i wybrane doświadczenia*. Warszawa: WN PWN.
- Lock, S. (2021). Key data on the global sports betting industry 2020. Pobrano z Statista website: <https://www.statista.com/statistics/1154681/key-data-global-sports-betting-industry/>
- Sport jako biznes w czasach globalizacji. (2021). Pobrano 15 lipca 2021, z Bonito.pl website: <https://bonito.pl/k-90634091-sport-jako-biznes-w-czasach-globalizacji>
- SportsEconAustria. (2012). *Study on the Contribution of Sport to Economic Growth and Employment in the EU. Study commissioned by the European Commission, Directorate-General Education and Culture. Final Report*. SportsEconAustria. Pobrano z SportsEconAustria website: <https://op.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/5da6b1f7-bc27-4bd5-9ed0-cba97a08b433>
- Sznajder, A. (2017). *Sport jako biznes w czasach globalizacji / Andrzej Sznajder*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.